DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.46356>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi: 14-09-2020
Kabul Tarihi: 23-12-2020
On-line Yayın: 25-02-2021

Article Type: Research article
Submitted: 14-09-2020
Accepted: 23-12-2020
Published Online: 25-02-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Hızlı, K. (2021). Babıali ile Yıldız Sarayı Arasında Yetki Krizi: Mir Haşım Olayı. *Journal of History School*, 50, 302-319.

**BABIALİ İLE YILDIZ SARAYI ARASINDA YETKİ KRİZİ:
MİR HAŞİM OLAYI¹**

Kasım HIZLI²

Öz

1878 yılından itibaren yönetim gücünü Babıali'den Yıldız Sarayı'na çekmeye başlayan Sultan II. Abdülhamid, başlangıçta I. Meşrutiyet'i ilan ettiren kadronun tepki ve karşı manevralarıyla karşılaşsa da Babıali üzerindeki otoritesini gün geçtikçe arttırdı. Babıali'nin bertaraf edilmesi saraydaki vazifelilerin konumları ve görevlerini kıymetli hale getirdi. II. Abdülhamid dış politika ile bizzat ilgilenmek için Hariciye Mektupçuluğu'na bendegânından Salih Münir Bey'i tayin ederek yabancı elçilerle mahremâne münasebet kurmaya memur etti. Yıldız Sarayı'nın, Salih Münir Bey aracılığıyla Hariciye Nezareti'nin yetki alanı içine giren meselelere müdahalesi, yetki karmaşasına sebep oldu. Mir Haşım, Cezayir'den Suriye'ye göç eden Emir Abdülkadir'in oğlu idi. Mir Haşım'ın Fransa vatandaşlığında ve himayesinde kalarak ayrıcalıklardan yararlanmak istemesi Fransa ile Osmanlı Devleti arasında anlaşmazlıklara sebep oldu. Suriye'deki Cezayirli göçmenler meselesi Fransa'nın Osmanlı Devleti üzerindeki baskı araçlarından biri haline geldi ve ihtiyaç duyulduğunda siyasi kriz sopası olarak kullanıldı. Mir Haşım Olayı'nda resmî ünvanı Hariciye Mektupçusu olan Salih Münir Bey'in, II. Abdülhamid'e yakınlığı sebebiyle bürokratik hiyerarşiyi dikkate almadan giriştiği faaliyet, Babıali ile Yıldız Sarayı arasında yetki krizine sebep oldu. Mir Haşım Olayı bu

¹ Bu çalışma, yazarın “Paris Büyükelçisi Salih Münir Paşa'nın (Çorlu) Hayatı ve Faaliyetleri (1857-1939)” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr., T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, kasimhizli@gmail.com, Orcid: 0000-0001-7265-5522

Babıali ile Yıldız Sarayı Arasında Yetki Krizi: Mir Haşim Olayı

yönüyle, Tanzimat'tan beri Saray ile Babıali arasında süregelen nüfuz mücadelesinin tekrarlandığı bir olay olma özelliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, Salih Münir Bey, Mir Haşim Olayı, Cezayirli Göçmenler, Osmanlı-Fransız İlişkileri, Hariciye Nezareti

An Authority Crisis Between Sublime Porte and the Yıldız Palace: Mir Hashim Case

Abstract

Seeking to take the reins of the power from Sublime Porte Sultan Abdulhamid II had increased his authority day by day, though he met the resistance of the group that had the First Constitution declared. Through the elimination of Sublime Porte the status and offices of the palace officials ended up to be more significant. Abdulhamid II appointed Salih Munir as Secretary General for the Ministry of Foreign Affairs and asked him to get into contact with the ambassadors confidentially. The interference of the palace into the affairs of the Foreign Ministry created a conflict of authority. Mir Hashim was the son of Emir Abdulqadir who moved to Syria from Algiers. The attempt of the former to keep French nationality and take advantages of the privileges provided caused to ignite a kind of discordance between France and the Empire. The Algerian migrants accommodated in Syria became to be used as tool for political pressure and exploited now and then. Relying on his close relations with the Sultan, Salih Munir took action in this question, disregarding all the bureaucratic hierarchy; and that caused a conflict of authority. The Mir Hashim case was another example of the struggle for influence between the Palace and Sublime Porte since the declaration of Tanzimat.

Keywords: Abdülhamid II, Salih Münir Bey, The Mir Hashim Case, The Algerian Migrants, Ottoman-French Relationship, Foreign Office

GİRİŞ

Osmanlı modernleşmesinin öncü kurumlarından olan Hariciye Nezareti, on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren Batı ile girilen yoğun mesai sebebiyle Sadaret'ten sonraki en önemli bakanlık haline gelmiştir. Geniş ve modern bir teşkilat yapısı kazanan nezaretin önemi ve gelişimi, II. Abdülhamid devrinde de devam etmiştir.

II. Abdülhamid, saray merkezli yönetim anlayışı sebebiyle diğer nezaretlere olduğu gibi Hariciye Nezareti'nin yüksek memuriyetlerine doğrudan kendisiyle temasta bulunacak atamalar yapmıştır. Hariciye Mektupçuluğu'na Çorluluzâde Salih Münir Bey'in tayin edilmesi bu tarz bir atamadır. Tepeden yapılan bu tarz tayinler, Babıali ile Yıldız Sarayı arasında zaman zaman yetki krizleri doğurmuştur. Suriye'deki Cezayirli göçmenlerin önde gelenlerinden Mir

Haşım'ın Fransa vatandaşlığında kalarak ayrıcalıklardan yararlanmak istemesi sonucu Fransa ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan anlaşmazlığın çözümü esnasında Salih Münir Bey'in sebep olduğu yetki kargaşası, bunun önemli örneklerinden biridir.

Bu çalışmada II. Abdülhamid'in Hariciye Nezareti üzerinde nüfuz kurma süreci, Salih Münir Bey'in Hariciye Mektupçuluğu'na tayini ve örnek vaka durumundaki Mir Haşım Olayı üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca Tanzimat'tan beri Saray ile Babıali arasında süregelen nüfuz mücadelesi, Sadrazam Kamil Paşa ve II. Abdülhamid'in politika tercihleri ortaya konarak analiz edilmiştir.

II. Abdülhamid'in Hariciye Nezareti Üzerinde Nüfuz Kurma Süreci

1793 senesinde ilk daimi elçinin Londra'ya gönderilmesi, 1836 yılında Reisülküttaplık Dairesi'nin Daire-i Umur-ı Hariciye'ye dönüşmesi ile başlayan Osmanlı Hariciyesi'nin modernleşme süreci, zamanla teşkilata da yansımıştır. Bu tarihten itibaren Hariciye kadrolarında eğitimsiz ve tecrübesiz memur istihdamının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Çakmak, 2020, s.43-53; Kırmızı, 2002, s.298-299).

Yapısal değişikliklerin hayata geçirildiği süreçte, lokomotif görevi üstlenen Hariciye Nezareti, diğer bakanlıklardan önce modernleştiği gibi gelişmiş bir teşkilat yapısına sahip olmuştur. Batılılaşma ve dışa bağımlılığın getirdiği iş yükü, Hariciye Nezareti'ni birçok alanda politika üreten bir kurum haline getirmiştir. Avrupalı devletlerle girilen yoğun mesai, sorumluluklar kadar bakanlığın yetki sahasını da artırmıştır. Öyle ki 1830 yılından itibaren Hariciye Nezareti, Sadaret'ten sonra en önemli bakanlık haline gelmiştir (Findley, 2014, s.212; Gürpınar, 2013, s.71-72).

Tanzimat döneminin Hariciye Nezareti üzerindeki dönüştürücü etkisi, II. Abdülhamid devrinde de devam etti. Bu dönemin en dikkate değer özelliği ise yetkinin hükümet merkezi Babıali'den Yıldız Sarayı'na kaymasıdır. Bu yetki devri sonucunda Hariciye Nazırı ve dış temsilciliklerdeki elçilerin karar alma süreçlerindeki etkileri azaldı. II. Abdülhamid imparatorluğun dış işlerine, Cuma Selamlıkları'ndan sonra kabul ettiği elçilerle görüşerek kendisi yön vermeye başladı. Yabancı elçiler, işlerini Hariciye Nezareti yanında Mabeyn'de halletmeye başladılar.³

³ “(...) Sefir bir zamandan beri cari olan âdet iktizasınca doğrudan doğruya Mabeyn'e de müracaat eylemekte idi.”([Küçük] Mehmed Said Paşa, 2019: 165)

II. Abdülhamid, elçiliklere ve Hariciye kadrolarına meslekten yetişen diplomatlar yerine doğrudan doğruya kendisi ile haberleşecek ve özel görevler icra edecek atamalar yaptı (Findley, 2011, s.236). Bu atamalardan biri Hariciye'nin önemli bir mevkiine Çorluluzâde Salih Münir Bey'in tayin edilmesi idi.

Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey

Sultan II. Abdülhamid döneminde Hariciye'de istihdam edilmenin temel şartlarından biri Osmanlı yüksek mekteplerinin birinden mezun olmaktır. Fakat işleyişi tam oturmayan Hariciye İmtihan Şubesi'nde, yüksek mektep mezunu olmayanların Hariciye Nezareti'nde istihdam edilmemesi kuralı kişiye ve zamana göre esneklik gösteriyordu.⁴

Mekteb-i Sultani, müfredatı ve Avrupa'daki muadilleri ile kıyaslandığında her ne kadar bir orta mektep olsa da yönetmelik gereği mezun olanların her türlü devlet hizmetinde istihdam koşulu vardı (Şişman, 1996, s.324). Mekteb-i Sultani'nin ilk öğrencilerinden ve diplomasız mezunlarından Salih Münir Bey,⁵ 4 Nisan 1888 tarihinde 9000 kuruş maaşla Hariciye Mektupçusu olarak tayin

⁴ Hariciye Nezareti İmtihan Şubesi, rahatsızlığından ötürü Mekteb-i Sultani'den altıncı senesinde ayrılmak durumunda kalan Vahan Efendi'nin istihdamında, şevkinin kırılmaması için, olumlu yönde görüş belirtmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti (HR.UHM)*, Dosya No: 279, Gömlek No. 29, Tarih: 30 Zilhicce 1308 (6 Ağustos 1891). Yine rahatsızlığından dolayı Mekteb-i Sultani'yi terke mecbur olan Hüseyin Hüsnü Efendi'nin Hariciye'ye kabulü hakkında ise İmtihan Şubesi'nce olumlu yönde bir görüş belirtilmemiştir. (BOA, *Hariciye Nezareti Tahrirat Kalemi (HR.TH)*, Dosya No: 131, Gömlek No: 84, Tarih: 12 Muharrem 1311 (26 Temmuz 1893).

⁵ **Çorluluzâde Salih Münir Bey:** Türk siyasi hayatına çok sayıda devlet adamı yetiştiren Çorlulu ailesindendir. 24 Kasım 1857'de Vefa'da dünyaya gelmiştir. Babası Nafia Nazırı Mahmud Celalettin Paşa'dır. Sıbyan mektebinin ardından yeni açılan Mekteb-i Sultani'ye (Galatasaray Lisesi) girmiştir. Burada Fransızcasını ilerletmiştir. II. Abdülhamid'e şehzadeliğinde intisap ederek teveccühünü kazanmıştır. Tahta çıktıktan sonra padişahın yakınları arasında yer almıştır. 1872 yılında mülâzemetle Bâbîâlî Tercüme Odası'na girmiş, Ahmed Vefik Paşa'nın Başvekâleti zamanında paşanın hususi kâtipliğini yapmıştır. 20 Haziran 1879'da Orman ve Meadin Nezareti Mektupçuluğu'na, akabinde Ticaret ve Ziraat Nezareti Mektupçuluğu'na tayin edilmiştir. 1888 yılında Hariciye Nezareti Mektupçuluğu'na atanmış, 1895 yılının Aralık ayında Paris Sefir-i Kebiri olarak görevlendirilmiştir. Jön Türk firarilerinin takibi ile 1906'daki Balkan Antantı teşebbüsünde önemli görevler üstlenmiştir. 19 Ağustos 1908'de irade-i seniye ile görevden alınmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra kendisini tarih araştırmalarına vermiş, Paris Siyaset ve Ahlak Bilimleri Akademisi'ne (l'Académie des Sciences Morales et Politiques) üye seçilmiştir. 1925 yılında yurda dönmüş, Türk- Ermeni Teali Cemiyeti başkanlığı yapmıştır. Son yıllarında İstanbul'da Başvekâlet Arşivi'nde tasnif işlerinde çalışmış, dış politika makaleleri ile hatıralarını gazete ve dergilerde yayınlamıştır. 27 Ocak 1939'da vefat eden Münir Paşa, Beşiktaş Yahya Efendi'deki aile mezarlığına defnedilmiştir (Birinci, 2008: 330-332.; Hızlı, 2020: 19, 25, 31, 44, 52; Kunalalp, 2003: 119).

edildi. Bu tayin, her ne kadar Salih Münir Bey'in 1872-1877 yılları arasında Tercüme Odası'nda Hariciye geçmişse olsa da Hariciye Nezareti'nin mektupçuluk gibi yüksek kadrolarından birine yapılan tepeden bir tayindi.

Mektupçular, resmi dairelerde yazı işleriyle ilgilenen kalemin sorumlusu idiler. Tanzimat öncesinin divan efendisine karşılık gelen bu tabir, II. Meşrutiyet'ten sonra kalem-i mahsus müdürü olarak değiştirilmiştir. Bağlı bulunduğu bakan tarafından yazılacak yazıların önemli olanlarını mektupçu yazar, Mektubî Kalemî'ndeki kâtiplerin yazdıklarını kontrol ederdi (Pakalın, 1993, s.466; Sakaoğlu, 2017, s.403).

Sadrazam Kamil Paşa,⁶ Hariciye Mektupçusu Refet Bey'in ölümü üzerine bu memuriyete kendi oğlunu tayin etmek istemiştir. II. Abdülhamid, Kamil Paşa'nın talebini kabul etmemiştir. Bunun üzerine Kamil Paşa, yeni mektupçu Salih Münir Bey'in 9000 kuruş olan maaşını 5000 kuruşa indirmiştir. Kamil Paşa ile Münir Bey arasında 1888 yılında bu olayla başlayan sürtüşme, ilerleyen yıllarda artarak devam etmiştir.

Salih Münir Bey'in Hariciye Mektupçuluğu, diplomaside aktif olarak faaliyet göstermeye başladığı bir dönem oldu. Bu süreç, yurtiçi ve yurtdışındaki yabancı misyonlarla iletişime geçmesi ve Hariciye'yi ilgilendiren olaylara merkezinde tanıklık etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu dönemi önemli kılan bir başka husus ise II. Abdülhamid'in 1878 sonrası tüm devlet işlerini saraydan yürütme çabasının Hariciye Nezareti'ndeki yansımaları görmemize imkân tanınmasıdır.

II. Abdülhamid dış politika ile bizzat ilgilenmek için Hariciye'nin kritik bir konumuna, yakın adamlarından Salih Münir Bey'i tayin ederek yabancı elçilerle “mahremâne münasebet” kurmaya memur etmiştir (Güngör, 1955: 5; İrtəm, 2003, s.86). Normal şartlarda Hariciye Mektupçusu'nun görevi Hariciye Nezareti'nin büro işlerini idare etmekten ibaretken⁷ ortaya üst amiri olan Hariciye Nazırı'na “mektupçu” sıfatıyla resmi yazılar yazan Salih Münir Bey'le, Mabeyn'e “kulları” ya da “bendeleri” sıfatıyla bilgiler aktaran bir Salih Münir Bey portresi çıkmıştır. Özetle Salih Münir Bey'in bu dönemdeki örtülü görevinin,

⁶ Mehmed Kamil Paşa (Kıbrıslı): (d.1832-ö.1913) Halep Valisi (Şubat 1877-Mart1879), Evkaf Nazırı (Mayıs-Eylül 1880), Maarif Nazırı (Eylül 1880-Aralık 1881), Evkaf Nazırı (Kasım 1882-Eylül 1885), Sadrazam (Eylül 1885-Eylül 1901, Ekim-Kasım 1895), Aydın Valisi (Kasım 1895-Ocak 1907), Sadrazam (Ağustos 1908-Şubat 1909), Şura-yı Devlet Reisi (Temmuz-Ekim 1912), Sadrazam (Ekim 1912-Ocak 1913 (Kuneralp, 2003: 98).

⁷ “Hariciye Mektupçuluğunun Vazife-i Asliyesi: Nezaret-i Celile-i Hariciye'nin Lisan-ı Osmanî üzere cereyan eden bilcümle umûr-ı muhâberât-ı tahririye ve usûl-i muâmelât-ı kalemiyesini idare ve muhafaza etmektir.” (Hariciye Salnamesi, 1306: 244).

Babialı ile Yıldız Sarayı Arasında Yetki Krizi: Mir Haşim Olayı

Hariciye Nezareti'nde II. Abdülhamid'in kişisel kontrolünü güçlendirmek ve dış politikaya onun istediği şekilde yön vermek olduğu söylenebilir. Öyle ki Salih Münir Bey bu görevi sırasında Babialı, Mabeyn daireleri ve Mabeyn erkânının odalarında görünmez, her vakit II. Abdülhamid'in hususi dairesinde bulunup adeta ona musahiplik eder, padişah tarafından kendisine verilen özel işleri görürdü (Biren, 2006, s.80).

Salih Münir Bey'in Hariciye Mektupçuluğu esnasında Babialı ile Yıldız Sarayı arasında zaman zaman krizler ortaya çıkmıştır. Bu krizlerin üç sebebi vardır:

- Salih Münir Bey'in II. Abdülhamid'den aldığı direktifleri, Babialı'ye rağmen uygulaması.
- Salih Münir Bey'in Yıldız Sarayı'ndan talimat almaksızın II. Abdülhamid'e dayanmanın verdiği özgüvenle Babialı'den bağımsız hareket etmesi.
- Hariciye memurlarının bazı meseleleri Salih Münir Bey vasıtasıyla "sızıltısızca" çözme aceleciliği.⁸

Çatışma ve krizler özellikle Babialı'nın rüşdünü eyalet valiliklerinde ispat etmiş görece nüfuzlu sadrazamları döneminde yaşanmıştır. Kendi hükümetinin bir bakanlığında, orta seviyedeki bir memurun kimden aldığı belli olmayan bir direktifle hükümet politikasını tersyüz edecek bir pozisyona girmesi, bürokratik hiyerarşide yetki karmaşasına sebep oluyordu. Karmaşa, yabancı misyonların üst düzey yetkilisi nezdinde gerçekleşirse krize dönüşüp var olan problemlere bir yenisini daha ekliyordu.

Mir Haşim Olayı, böyle bir karmaşanın doğduğu, büyüdüğü ve Yıldız Sarayı'na özgü idare-i maslahat politikası ile çözüldüğü bir mesele özelliği taşımaktadır.

Mir Haşim Olayı

Mir Haşim, Cezayirli mücahit Emir Abdülkadir'in (ö.1883) beşinci oğludur. 1830 yılında Fransa'nın Cezayir'i işgali üzerine direniş başlatan yerli

⁸ Aynı yöntemi yabancı misyonların memurları, hatta en üst temsilcileri olan elçilerin uyguladığına da şahit oluyoruz. Rus sefiri Nelidof, Çanakkale Boğazı'ndan geçen Rus gemisinin durdurulmasından dolayı yazdığı şikâyet telgrafını, Hariciye Nazırı yerine "Son Excellence Salih Münir Bey, Yıldız" hitabıyla 21 Ağustos 1891'de Salih Münir Bey'e göndermiştir (BOA, *Yıldız Sadrazam Kamil Paşa Evrakı (Y.EE.KP)*, Dosya No: 4, Gömlek No: 348, Tarih: 15 Muharrem 1309 (21 Ağustos 1891)).

halkın önderi Emir Abdülkadir, 1847 yılında direnişe son vermek durumunda kalınca işgal altındaki Cezayir’de kalmak istememiştir. Kendilerine Fransa’da görev almak, bulunduğu bölgede çiftçilik yapmak ya da Doğu’ya göç etme seçeneği sunulmuştur. Doğu ile kastedilen Arapların meskûn olduğu ve Fransa’nın Haçlı seferlerinden beri ilgi gösterdiği Suriye topraklarıdır. Kafiler halinde Suriye’ye göç eden Cezayirli Müslümanlar, mahalli idare tarafından sıcak karşılanmıştır. Zira göç, Osmanlı Devleti’nin kendi sınırları içinde gerçekleşmiştir. Fakat Osmanlı yetkilileri göçmenlerden Osmanlı vatandaşı olduklarına dair senet almayı ihmal etmemiştir. Çünkü ilk gelenler olmasa bile sonrakilerin bazı ayrıcalıklar (askerlik, vergi) için Fransa vatandaşlığı ve himaye isteme ihtimali, devleti güç durumda bırakabilirdi (Buzpinar, 1997, s.91-106).

Fransa, Suriye üzerindeki nüfuzunu artırmak için Cezayirli muhacirleri Osmanlı yönetimine karşı diplomatik bir koz olarak kullanma düşüncesindeydi. Ekonomik ve askeri bakımdan güç yitiren Osmanlı Devleti’nin vaziyeti, Büyük Güçler’in kapitülasyonlar aracılığıyla öne sürdüğü isteklerle daha da ağırlaşmaktaydı.

Suriye’ye göç eden ilk dönem Cezayirliler, vatandaşlık konusunda sıkıntı çıkarmadılar. Bunda Fransa’nın 1871’de yaşadığı Prusya yenilgisinin yaralarını sarma çabasının, küçük pürüzlere müdahale fırsatı vermemesinin etkisi vardı. 1882 yılından itibaren Emir Abdülkadir’in her iki ülkenin ayrıcalıklarından yararlanma çabası ve bazı Cezayirli suçluları korumaya yönelik girişimleri yerel otorite ile gerginlik yaşamasına sebep oldu. Bu arada gayriresmi yollarla Suriye’ye gelen Cezayirli göçmenlerin vatandaşlık talebi ile ortaya çıkan sorunlar, Fransa’ya müdahale imkânı verdi. Emir Abdülkadir’in 1893’te ölümü ile Osmanlı hükümeti Emir’in oğullarına maaş bağlayıp sorunları azaltmaya çalışsa da Emir Abdülkadir’in evlatlıktan reddettiği beşinci oğlu Mir Haşim, Fransa vatandaşlığında ve himayesinde kalmayı istiyordu. Mir Haşim’in faaliyetleri, Suriye’de asayişin bozulmasına ve Fransız müdahalesine zemin hazırladı (Samur, 1992, s.150).

1888 yılının ilk aylarında meydana gelen adlî vakada⁹ Mir Haşim’in etkisi olduğu, ihtilaflı araziler üzerinde hak iddia ettiği ve yerel otoriteyi sarsmaya yönelik hareketlere giriştiği için Suriye Valisi, Mir Haşim’in Suriye’den çıkarılmasını talep etti (BOA, *Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı* (A.MKT.MHM), Dosya No: 499, Gömlek No: 46, Tarih: 21 Ramazan 1306 (21 Mayıs 1889).

⁹ Şam’da cinayetle itham edilen bir kişinin Fransız Konsolosluğu’na sığınması ve jandarmanın konsolosluk binasına girerek şahsı tutuklaması üzerine Ocak 1888’de yaşanan hadise için bkz. (Orha, 2017: 40; Samur, 1989: 271-287).

Mir Haşim'in Suriye'den uzaklaştırılıp Cezayir'e gönderilmesine karar verme eğiliminde olan Meclis-i Vükela, konunun Fransa Sefareti ile görüşülmesini istedi (BOA, *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*, Dosya No: 43, Gömlek No: 38, Tarih: 19 Ramazan 1306 (19 Mayıs 1889)).

Mir Haşim'in Suriye'den uzaklaştırılması ile ilgili görüşmeyi, Fransa elçisi Gustave Lannes de Montebello¹⁰ nezdinde Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey gerçekleştirdi. Elçiye Meclis-i Vükela'nın kararını tebliğ etti. Fransız elçi, Osmanlı Devleti'nin Mir Haşim'i Fransa'nın rızası olmadan uzaklaştırması durumunda Fransa kabinesinin tepkisini çekeceğini, meselenin iki devlet arasındaki ilişkilerin kesilmesine kadar gideceğini ifade etti (BOA, *Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS)*, Dosya No: 225, Gömlek No: 54, 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889)).

Osmanlı yetkilileri ve yerel halkça istenmeyen adam durumuna gelen Mir Haşim etrafında gelişen olaylar, Fransa Devleti'nin Suriye'de azalan nüfuzunu pekiştirme aracı olarak görüldü ve büyütölmeye başlandı.

Fransızların böyle ikincil meselelerden dolayı ipleri koparma hatta kimi zaman gambot diplomasisine başvurdıkları donanma tehditleri Osmanlı diplomasisini çıkmaza süröklüyordu. Lorando-Tubini Meselesi ve bunun sonucunda iki bankerin borcunu tahsil edebilmek için Fransız donanmasının Midilli Adası'nı işgal etmesi bunun en çarpıcı örneğı idi (Shorrock, 1976, s.27-29).

Fransız elçi, Babialı'ye gelerek Mir Haşim meselesini Hariciye Nazırı Mehmed Said Paşa¹¹ ile görüştü. Mir Haşim'in Suriye'den zorla sınır dışı edilmesi halinde bunun Şam'daki Cezayirli göçmeler ve Fransa'da kötü etki bırakacağına dikkat çekti. Hatta İstanbul'u terk etmek durumunda kalacağını ifade etti. Mir Haşim'in Suriye'de ikameti iki devlet arasındaki anlaşmazlıkları artıracığı için Şam'dan çıkarılması hakkında Fransa Dışişleri Bakanlığı ile (Quai d'Orsay) görüşme yapacağını, bu düşüncesini II. Abdülhamid tarafından kendisine gönderilen Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey vasıtasıyla padişaha bildirdiğini söyledi (BOA, *Y.A.HUS*, Dosya No: 225, Gömlek No: 54, 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889)).

¹⁰ Montebello (Gustave-Louis Lannes, Kont): (d.1838-ö.1907) Fransa'nın İstanbul Büyökelçisi (17 Temmuz 1886-3 Ağustos 1891).

¹¹ Mehmed Said Paşa (Kürt/Süleymaniyeli): (d.1834-ö.1907) Cezair-i Bahr-i Sefid Valisi (Haziran 1881-Nisan 1882), Hariciye Nazırı (Mayıs-Kasım 1882), Berlin Büyökelçisi (Mart 1883-Eylöl 1885), Hariciye Nazırı (Eylöl 1885-Haziran 1895 ve Ekim-Kasım 1895), Şura-yı Devlet Reisi (Kasım 1895-Ekim 1907). (Kuneralp, 2001: 113).

Fransa elçisi Montebello, Hariciye Nazırı'nın ardından Sadrazam Kamil Paşa'ya da uğradı ve mesele dönüp dolaşıp Mir Haşim konusuna geldi. Kont Montebello, Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey ve Hariciye Nazırı Said Paşa ile yaptığı mülakattan hareketle konuyu anlattı. Kamil Paşa görüşmelerden haberi olmadığı için şaşkınlık göstererek, "*Bunda bir yanlışlık olacak*" diyerek hayretini dile getirdi. Şaşkınlık sırası bu defa elçideydi. Elçi, Sadrazam'ın sözlerinden ilk anda bir mana çıkaramadı ve "*Herhalde Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey'in sözlerini yanlış anladım*" demekle yetindi (BOA, Y.A.HUS, Dosya No: 225, Gömlek No: 54, Tarih: 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889).

Fransa elçisi, Babıali'de Osmanlı yetkilileri ile yaptığı görüşmeyi Yıldız Sarayı'na bildirdi. Münir Bey'in elçiliğe, kim adına geldiğini açıklamadan Osmanlı taleplerini ilettiğini, kendisine cevaplar vererek ayrıldığını ifade etti. Sadrazam Kamil Paşa ile aralarında geçen görüşmeye temas etti ve yazıyı, "*Sadrazamın söylediğim sözler üzerine şaşkınlık göstermesi garibime gitti, düşündükçe şüphelerim izale oldu*" sözleriyle sonlandırdı. II. Abdülhamid, elçinin gönderdiği yazıdaki son kısmı okur okumaz Babıali ile Yıldız Sarayı arasında kriz patlak verdi.

II. Abdülhamid, Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey'in kim tarafından gönderildiğini anlamak için Divan-ı Hümayun Mütercimi Münir Paşa'yı elçiye gönderdi. Kont Montebello'nun yazısının son kısmı tam anlaşılamadığından padişahı hayrete düşürdüğü, bu kısımda ne kastedildiğini sorgulamasını istedi (BOA, *İrade Dahiliye (İ.DH)*, Dosya No: 1138, Gömlek No: 88806 Tarih: 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889).

Sadrazam Kamil Paşa'ya göre Salih Münir Bey sefarethaneye gidip padişah tarafından tebligatta bulunmuş, Fransa elçisi Montebello da padişaha arz edilmek üzere cevap vermişti. Montebello, Salih Münir Bey'i korumak için tevile başvurarak yaşananları gizlemek istiyordu. Kamil Paşa, Fransa elçisi yaşananları gizleyecek olursa elçi ile herhangi bir iş üzerine sözlü olarak konuşmayacağını ifade etti (BOA, Y.A.HUS, Dosya No: 225, Gömlek No: 54, Tarih: 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889).

Salih Münir Bey ise padişah adına hiçbir söz söylemediğini, hatta meseleyi elçiye karşı önemli göstermemek için Hariciye Nazırı tarafından gönderildiğini bile söylemediğini ifade etti (BOA, Y.A.HUS, Dosya No: 225, Gömlek No: 54, Tarih: 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889).

Tarafların birbirine zıt cevapları II. Abdülhamid'in kuşkusunu artırdı. Konunun bir de Hariciye Nezaretı merkezli araştırılmasını istedi. Mabeyn Başkâtibi Süreyya Paşa, Hariciye Nazırı Said Paşa ile görüştü. Said Paşa, Mir

Haşım'le ilgili kararı Tahrirat-ı Hariciye Kâtibi Naum Efendi'ye¹² verdiğini, Meclis-i Vükela'da bulunduğu vakit Naum Efendi'nin tezkereyi kendisine getirdiğini söyledi. Naum Efendi'ye konu hakkında görüşünü sorduğunda, Salih Münir Bey ile Fransa sefiri arasındaki samimiyeti bildiği için, “*Bu tezkereyi Münir Bey'e veriniz. Fransa sefirine gitsin, tarafınızdan tezkere ile ilgili münasip dille tebligat icra etsin*” dediğini ifade etti. Bir gün sonra elçi, Hariciye Nazırı'na gelerek bu işten bahis açtığı sırada Münir Bey'in padişah tarafından mı yoksa kendi tarafından mı gönderildiğinin sual edilmesi üzerine Hariciye Nazırı Said Paşa, “*Ben gönderdim*” şeklinde karşılık vermişti. Elçi, Hariciye Nazırı'ndan sonra Sadrazam'la görüşmüş, Sadrazam'a da tıpkı bu yolda soru sormuş, Sadrazam da “*Münir Bey'i kimin gönderdiğine tereddüt ettim*” demiştir. Hariciye Nazırı Said Paşa, Sadrazam'ın bu tavrını eleştirmiştir.¹³

Kuşkuları yeterince giderilmeyen II. Abdülhamid, bu kez Naum Efendi ile Salih Münir Bey'in sorgulanmasını istedi (BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.HR)*, Dosya No:16, Gömlek No: 9, Tarih: 29 Zilhicce 1309 (24 Temmuz 1892).

Naum Efendi ile Salih Münir Bey'in Babıalı'de sorgusu sürerken Fransa Sefiri Kont Montebello meseleyi büyötmeye devam etti. Kısa süre sonra Fransa'ya gideceğini, takip ettiğı Mir Haşım konusunun çözüme kavuşmamasından üzüntü duyduğunu belirtti. Fransız elçinin çıkışı üzerine II. Abdülhamid, saraydan müdahaleye devam etti ve Mabeynci Kazım Bey'i elçiye göndererek “hususî surette” görüşünü aldı. Fransa elçisi, Suriye'deki Osmanlı yöneticilerinin Fransa himayesinde bulunan Cezayirîliler'e yönelik tavırlarının dayanılmaz seviyelere geldiğini, konu hakkında Fransa hükümetinin kendisini Paris'e çağırıldığını, Mir Haşım meselesi ve Cezayirîliler'e yönelik politikaya son verilmediğı takdirde elçilikten çekilmek durumunda kalabileceğini, Fransa kamuoyunun sert tepki göstereceğı tarzında tehdit içerikli cevaplar verdi (BOA, *Y.A.HUS*, Dosya No: 226, Gömlek No: 1, Tarih: 3 Şevval 1306 (2 Haziran 1889).

¹² Naum Nimetullah Duhani (Paşa): (d.1851-ö.1911) Tahrirat-ı Hariciye Katibi. Daha sonra Cebel-i Lübnan Mutasarrıfı (Ağustos 1892-Eylül1902), Nafia Nazırı (3-8 Ağustos 1908), Salih Münir Paşa'dan sonra Paris Sefiri (Ağustos 1908-Eylül1911). (Kuneralp, 2001: 113).

¹³ “*Hariciye Nazırlarının hariciye memurlarından uygun gördükleri memurlar vasıtasıyla tebligat icra ettikleri görölmemiş şey değildir, birçok örneğı var. Bu iş için Münir Bey'in sefarete gönderilmesi emsal ve kaide haricinde bir keyfiyet değildir. Ortaya çıkan hata Münir Bey'in elçiye Hariciye Nazırı tarafından gönderildiğini söylememiş olmasından kaynaklanmıştır. Bununla beraber bir küçük memur tarafından kasıtsız olarak işlenen böyle bir hatanın tamir edilmesi lazım gelirken sadrazamın işi bu derece büyötmelerini uygun değildir. Hal ve mesleğim padişahça malum olduğundan padişahın rızasına aykırı bir iş sudur etmemiştir.*” (BOA, *Y.A.HUS*, Dosya No: 225, Gömlek No: 54, Tarih: 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889).

II. Abdülhamid, Fransa'nın Suriye'ye müdahale yollu bu sözlerinin başka bir devletin Fransız işgaline müsamahakâr tavrından kaynaklanabileceğini düşünmeye başladı. Sadrazam Kamil Paşa'dan Fransa'nın başka bir devletle bu konuda işbirliği içinde olup olmadığını ve Mir Haşim konusundaki mütalaasını sordu. Kamil Paşa, elçinin Fransa hükümeti çağırdığı için değil Paris'te olan zevcesini almak için Fransa'ya gittiğini, bunu gerek Babıali'ye gerekse dostlarına bir aydır söylemekte olduğunu, Akdeniz'deki devletler ittifakına karşı Fransa'nın Suriye'ye asker çıkararak statükoyu bozmasının imkan dahilinde olmadığını, elçinin "blöf yaptığını" ifade etti. Mir Haşim'i ve diğer Cezayirli'leri himayedeki asıl amaç, gerektiğinde Suriye'deki beş on bin Cezayirli'yi Fransa'nın çıkarları için kullanmaktı (BOA, *Y.A.HUS*, Dosya No: 226, Gömlek No: 1, Tarih: 3 Şevval 1306 (2 Haziran 1889)).

Kamil Paşa'nın değerlendirmesi II. Abdülhamid'i rahatlatmadı. Mir Haşim Olayı'nı kendi yöntemleriyle çözme yoluna gitti. Bu yöntem, statükoyu korumak için risk almama ve uzlaşma prensibi idi.¹⁴ Fransa'ya gitmeden elçiye taviz vererek ilişkileri yumuşatmak istedi. Babıali'nin haberi olmadan elçiye bu kez Mabeynci Faik Bey'i gönderdi. Faik Bey, Mir Haşim'in mera meselesinin "adaletlice" çözümü için Suriye Vilayeti'ne emir verildiğini tebliğ etti. Elçi bu haber üzerine memnuniyetini beyan ederek kısa süre içinde İstanbul'a döneceğini ifade etti (BOA, *Y.A.HUS*, Dosya No: 226, Gömlek No: 27, 13 Şevval 1306 (12 Haziran 1889)).

II. Abdülhamid bu arada Babıali'den konunun etraflıca araştırılmasını istedi. Problemin Suriye'de büyümesine fırsat verilmemesi konusunda uyarı yaptı (BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Başkıtabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK)*, Dosya No: 16, Gömlek No: 4, Tarih: 6 Şevval 1306 (5 Haziran 1889)).

Tüm bunlar yaşanırken Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey, 12 Haziran 1889'da Yıldız Sarayı'na "Hariciye Mektupçusu" yerine "kulları" ve "abd-i memlukleri" ünvanıyla iki arzda bulundu. İçerikleri aynı olan yazılarda Paris'ten aldığı istihbarattan bahsediyordu. Paris'e giden Kont Montebello'nın muhtemelen geri gelmeyeceğini, yerine başka elçi tayin edileceğini ifade etti. Zira Montebello, Mir Haşim meselesinin Fransa tarafından büyütülmemesini istiyordu. Paris'te tahsilde bulunan Mir Haşim'in oğulları ise yumuşak politika izlendiği takdirde Suriye'deki Fransız nüfuzunun zedeleneceğini belirterek

¹⁴ "Sultan Abdülhamid'in siyasetinde 'sızılı çıkarmamak' ve 'çıban başı koparmamak' tedbirleri hâkimdi. İleriye doğru hamlelerden ve statükoya hâlel getirecek yeniliklerden hakikaten müctenib olan Sultan Hamid herhangi bir meselenin gâile şeklini almadan halline taraftardı. Bu sebeptendir ki pekçok mesail, ait olduğu dairelerde uzayıp dururken sarayda hal ve tesviye olunurdu." (Tahsin Paşa'nın Hatıraları, 1999: 207).

Fransız hükümetini kışkırtıyordu (BOA, *Y.A.HUS*, Dosya No: 226, Gömlek No: 27, 13 Şevval 1306 (12 Haziran 1889).

Fransa elçisi Montebello İstanbul'a döndü ve 1891'e kadar iki sene daha elçilikte kaldı. Fransa, Suriye'ye herhangi bir müdahalede bulunmadı. Sadrazam Kamil Paşa dış politikadaki başarılı ve yerinde değerlendirmeleri ile bilinen bir devlet adamıdır (Aladağ, 2017: 6). Tüm bunlar, Sadrazam Kamil Paşa'nın¹⁵ değerlendirmesinde isabet ettiğini, Salih Münir Bey'in ise yanlış olduğunu göstermektedir. Mir Haşim meselesi 1893 yılına gelindiğinde kapanmış görünmektedir. Olaylardan bir süre sonra Mir Haşim, Şam'dan Cezayir'e gitmek zorunda kaldı ve tekrar Şam'a girmesine Osmanlı yetkililerince izin verilmedi (BOA, *Babıali Evrak Odası (BEO)*, Dosya No: 236, Gömlek No: 17627, Tarih: 27 Zilhicce 1310 (11 Temmuz 1893); BOA, *Y.A.HUS*, Dosya NO: 277, Gömlek No: 118, 26 Zilhicce 1310 (10 Temmuz 1893).

Krizin Tarihi Kökeni

Babıali ile Yıldız Sarayı arasında Mir Haşim Olayı etrafında yaşanan yetki krizinde tarafların probleme yaklaşma, değerlendirme ve müdahale biçimi bu şekilde cereyan etti. Fransa elçisinin, İngiliz taraftarlığı ile bilinen Sadrazam Kamil Paşa kabinesini ilgilendiren bir konuyu, Sadrazam'ı aşarak Yıldız Sarayı'nın adamı ve sefirin dostu Salih Münir Bey'le halletmesine Kamil Paşa'nın bozulduğu ve konuyu büyüttüğü söylenebilir (Çetin, 2002, s.392-394). Sadrazam Kamil Paşa'nın elçi ile görüşmesinde, yetki karmaşasının karşı konulamaz neticesi olarak sıradan tepkisinin kartopu gibi büyüyerek krize yol açtığı da düşünülebilir.

Yetki krizinin temelleri eskiye dayanıyordu. II. Mahmud devrinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve âyanların etkisinin azalması, yönetim karşısında muhalefet unsurlarının hemen hemen yok edilmesi anlamına geliyordu. Ocak ve âyanların bertaraf edilmesi, devlet aygıtının tamamen saray ve Babıali'nin kontrolüne geçtiği, merkezi denetimin sağlandığı anlamına geliyordu. Fakat ortadan kaldırılan denge unsurları, merkezi otoritenin keyfî uygulamalarına karşı çıkacak organların kalmaması gibi bir sorun ortaya çıkardı. Ayrıca Babıali ile saray arasındaki iş bölümü (yetki delegasyonu) umulduğu gibi işlemedi. II. Mahmud'un saltanatında birtakım yüksek bürokratların tayini ile reform kurumlarının nerede toplanacağı konusunda yaşanan anlaşmazlık, Saray

¹⁵ Hüseyin H. Aladağ, "Kıbrıslı Mehmed Kamil Paşa'nın Layihasına göre XX. Yüzyılda Bakanlarda Güç Dengesi", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3, 2017, ss. 1-9.

ile Babıalı arasındaki çekişmenin gün yüzüne çıktığı ilk krizlerden biri idi (Akyıldız, 2018, s.166).

Babıalı ile saray arasındaki ilişkilere Tanzimat'tan itibaren sürekli bir rekabet, çekişme ve kargaşa havası hâkim oldu. Kimi zaman sertleşen, krizlere yol açan bu hava, çoğunlukla kişisel otoritesi güçlü olanların nüfuz kurup düzene hâkim olması ile sonuçlandı. Tanzimat'ın ikinci kuşak reformcularından Âlî ve Fuad Paşalar, Sultan Abdülmecid ve başlangıçta biraz dirense de Sultan Abdülaziz üzerinde nüfuz sahibi idiler. II. Mahmud devrinde yapılan köklü değişiklikler 1871 yılına kadar Babıalı'nın, bu tarihten sonra ise Sultan Abdülaziz yönetiminin ve II. Abdülhamid'in kişisel egemenlik dönemine imkân sağladı (Davison, 2005, s.167-172; Lewis, 2015, s.168-169).

II. Abdülhamid, tahta geçtiğinde iş başındakiler devleti eyaletlerde ve merkez bürokrasinin tepesinde temsil etmiş kişilerden oluşuyordu. 1878 yılına kadar bürokraside değişikliğe gitmeyen padişah bu tarihten itibaren yönetim gücünü saraya çekmeye başladı (Ziya Şakir, 2008, s.80).

Babıalı, zamanla sarayla idare birimleri arasında formaliteleri icra eden bir araç haline geldi. Yıldız Sarayı bu süreçte sadece Babıalı'yi değil, Bâb-ı Seraskeri'yi de kontrolü altına aldı. Başlangıçta I. Meşrutiyet'i ilan ettiren kadronun tepkisi ve karşı manevraları olduysa da kendine küçük memurlar arasından taraftar bulan II. Abdülhamid'in hâkimiyeti gün geçtikçe arttı (Semih Mümtaz, 1948, s.54).

SONUÇ

Babıalı'nın bertaraf edilmesi Yıldız Sarayı'ndaki görevlilerin konumları ve görevlerini değerli hale getirdi. Orta seviyede bir memur olsa da “mukarrebinden” olması sebebiyle etki ve yetki sahası oldukça geniş olan Hariciye Mektupçusu Salih Münir Bey, faaliyetleri ile yetki krizinin merkezinde rol alan bir “saray diplomati” portresi çizdi. Mir Haşim Olayı ise yetki krizinin açık şekilde yaşandığı bir vaka örneği teşkil etti.

Bürokratik hiyerarşinin dikkate alınmadığı bu süreç, 1889-1891'den itibaren daha da güçlendi. Eski devrin vali ve devlet adamlarının, özellikle karar alma sürecindeki rolleri ile Kamil ve Said Paşaların görevden alınışına kadar, Saray-Babıalı ilişkisi pürüzlü bir zeminde ilerledi. Kamil Paşa'nın Sadaret'ten azledildiği 1891 yılından itibaren II. Abdülhamid, her şeyi kontrol eden ve en küçük ayrıntılarla ilgilenen müdahaleci ve aşırı detaycı yönetim tarzını (micro management) tüm kurumlar üzerinde ikame etmeyi başardı. Mikro yönetim anlayışı, kurumsal hiyerarşiyi ve yetki delegasyonunu zayıflattı. Bu durum

bürokratik kadrolar arasında yetki karmaşasına yol açtı. Mir Haşim Olayı'nda olduğu gibi kargaşa, siyasi ve diplomatik krizleri beraberinde getirdi. Fransa'nın Osmanlı üzerindeki baskı araçlarından biri olan Suriye'deki Cezayirliiler meselesi, Tanzimat'tan beri süregelen Saray ile Babialı arasındaki nüfuz mücadelesinin tekrarlandığı bir olay özelliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Arşiv Belgeleri

T. C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babialı Evrak Odası (BEO), Dosya No: 236, Gömlek No: 17627, Tarih: 27 Zilhicce 1310 (11 Temmuz 1893).

Hariciye Nezareti Tahrirat Kalemi (HR.TH), Dosya No: 131, Gömlek No: 84, Tarih: 12 Muharrem 1311 (26 Temmuz 1893).

Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti (HR.UHM), Dosya No: 279, Gömlek No: 29, Tarih: 30 Zilhicce 1308 (6 Ağustos 1891).

İrade Dahiliye (İ.DH), Dosya No: 1138, Gömlek No: 88806 Tarih: 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889).

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV), Dosya No: 43, Gömlek No: 38, Tarih: 19 Ramazan 1306 (19 Mayıs 1889).

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT.MHM), Dosya No: 499, Gömlek No: 46, Tarih: 21 Ramazan 1306 (21 Mayıs 1889).

Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK), Dosya No: 16, Gömlek No: 4, Tarih: 6 Şevval 1306 (5 Haziran 1889).

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.HR), Dosya No:16, Gömlek No: 9, Tarih: 29 Zilhicce 1309 (24 Temmuz 1892).

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS), Dosya No: 226, Gömlek No: 1, Tarih: 3 Şevval 1306 (2 Haziran 1889).

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS), Dosya No: 225, Gömlek No: 54, 24 Ramazan 1306 (24 Mayıs 1889).

Yıldız Sadrazam Kamil Paşa Evrakı (Y.EE.KP), Dosya No: 4, Gömlek No: 348, Tarih: 15 Muharrem 1309 (21 Ağustos 1891).

Makale ve Kitaplar

- Akyıldız, A. (2018). *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*. İletişim yayınları.
- Aladağ, H. H. (2017). Kıbrıslı Mehmed Kamil Paşa'nın Layihasına göre XX. yüzyılda bakanlarda güç dengesi. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 3, 1-9.
- Biren, M. T. (2006). *Bürokrat Tevfik Biren'in II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Hatıraları*. Fatma Rezan Hürmen (Yay. haz.). Pınar yayınları.
- Buzpınar, T. (1997). Suriye'ye yerleşen cezayirli muhacirlerin tâbiyyeti meselesi (1847-1900). *İslam Araştırmaları Dergisi*, 1, 91-106.
- Çakmak, A. (2020). *Türk Dışişleri Teşkilatının Gelişimi: Hariciye Nezareti*. Ötüken yayınları.
- Çetin, A. (2002). Kıbrıslı kâmil paşa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi İçinde* (Cilt. 25, s. 392-394). TDV yayınları.
- Davison, R. H. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876*. Osman Akınhay (Çev.). Agora kitaplığı.
- Findley, C. (2011). *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*. Gül Çağalı Güven (Çev.). Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Findley, C. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform Babialı (1789-1922)*. Ercan Ertürk (Çev.). Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Güngör, S. (9 Mart 1955). Salih Münir Paşa'nın Kızı Nimet Hanım Anlatıyor-I. *Tan*. 5-6.
- Gürpınar, D. (2013). *Ottoman Imperial Diplomacy*. I. B. Tauris.
- Hariciye Salnamesi*. (Hicri 1306). Matbaa-i Osmaniye.
- Hızlı, K. (2020). *Paris Büyükelçisi Salih Münir Paşa'nın (Çorlu) Hayatı ve Faaliyetleri (1857-1939)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İrtem, S. K. (2003). *Sultan Abdülhamid ve Yıldız Kamarıllası*. O. S. Kocahanoğlu (Yay. haz.). Temel yayınları.
- Kırmızı, A. (2002). Osmanlı Bürokrasisinde Gayrimüslim İstihdamı. *Divan*, 13, 295-306.
- Kuneralp, S. (1999). *Son Devri Osmanlı Erkan ve Ricali (1839-1922)*. Isis press.

- [Küçük] Mehmed Said Paşa'nın Hatıratı. (2019). Mustafa Gündüz (Yay. Haz.). Ketebe yayınları
- Lewis, B. (2015). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Boğaç Babür Turna (Çev.). Arkadaş yayınları.
- Orha, Z. (2017). *Beyrut Vilayeti'nde Osmanlı İdaresi (1887-1909)*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I-III*. Milli Eğitim Bakanlığı yayınları.
- S., S. M. (1948). *Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler*. Hilmi kitabevi.
- Sakaoğlu, N. (2017). *Osmanlı Tarih Sözlüğü*. Alfa yayınları.
- Samur, S. (1989). Özel memuriyetle beyruta gönderilen hüseyin rıza paşanın bir layihasının ışığında XIX. yüzyılın sonuna doğru fransa'nın suriye siyaseti. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 271-287.
- Samur, S. (1992). Osmanlı devletinde Cezayir göçmenleri ve Abdülkadir el-cezayiri. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 141-159.
- Shorrock, W. I. (1976). *French Imperialism in the Middle East: The Failure of Policy in Syria and Lebanon 1900-1914*. University of Wisconsin Press.
- Şişman, A. (1996). Galatasaray Mekteb-i Sultanisi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi İçinde* (Cilt. 13, s. 323-326). TDV yayınları.
- Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları. (2010). Boğaziçi yayınları.
- Ziya Şakir. (2008). *Yarım Asır Evvel Bizi İdare Edenler*. Çatı kitapları.

EXTENDED ABSTRACT

This study aims to reveal Sultan Abdulhamid II's process of establishing influence over the Ministry of Foreign Affairs through the appointment of Çorluluzâde Salih Münir Bey to the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs and the Mir Hashim Case, which was a sample case. In addition, the ongoing struggle for influence between the Palace and Babialı (Sublime Porte) since Tanzimat has been analyzed by revealing the policy preferences of Grand Vizier Kamil Pasha and Abdulhamid II.

The transformative effect of the Tanzimat period on the Ministry of Foreign Affairs continued during the reign of Abdulhamid II. The noteworthiness of this

period is that the authority shifted from the Sublime Porte, government headquarters, to the Yıldız Palace. As a result of this authority shift, the influences of the Minister of Foreign Affairs and the ambassadors at the foreign representative offices in the decision-making processes have decreased. Abdulhamid II began to direct the foreign affairs of the empire by meeting with the envoys. Foreign envoys began to deal with their affairs at the Yıldız Palace next to the Ministry of Foreign Affairs.

Abdulhamid II has made staff appointments to embassies and Foreign Offices that will directly contact him and perform special duties, rather than diplomats who have grown up from the profession. To deal with foreign policy in person, Abdulhamid II appointed Salih Münir Bey, one of his close men, to a critical position in the Foreign Office; assigned him to have "secret meetings" with foreign envoys. Salih Münir Bey's implicit task during this period is to strengthen the personal control of Abdulhamid II in the Ministry of Foreign Affairs and guide the foreign policy in the way Abdulhamid II wants. Such that, Salih Münir Bey served in the private office of Abdulhamid II in the Yıldız Palace instead of Sublime Porte during this mission.

Crises have arisen from time to time between Sublime Porte and The Yıldız Palace during the office period of Salih Münir Bey in the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs. There are three reasons for these crises:

- Salih Münir Bey's implementation of the directives received from Abdulhamid II despite Sublime Porte.
- Salih Münir Bey acted independently from Sublime Porte without instructions from the Yıldız Palace with the confidence of relying on Abdulhamid II.
- The rush of foreign officers to resolve some issues through Salih Münir Bey.

Conflicts and crises were especially experienced during the period of Sublime Porte's influential Grand Viziers, who served as provincial governor. The fact that a mid-level civil servant in a ministry of his government was in a position to turn government policy upside down with an unknown directive confused authority in the bureaucratic hierarchy. If the conflict occurred during the presence of senior officials of foreign missions, it would turn into a crisis and add another to the existing problems.

Mir Hashim was the son of Emir Abdulkadir, who emigrated to Syria from Algeria. Mir Hashim's asking to enjoy privileges by remaining in French citizenship and protection caused disagreements between France and the Ottoman Empire. The Mir Hashim Case is a matter in which the crisis of authority is born,

grown, and resolved with specific to the Yıldız Palace. Salih Münir Bey portrayed a "palace diplomat" who was at the center of the authority crisis with his activities.

This process, in which the bureaucratic hierarchy is not taken into account, has become stronger since 1889-1891. Until the dismissal of Kamil and Said Pashas, the Palace-Sublime Porte relationship had been uneven. Since 1891, when Kamil Pasha was discharged from Sadaret (The Grand Vezirate), Abdulhamid II has managed to control everything and substitute the interventionist and overly detailed management style (micro management) in all institutions. The understanding of micro management has weakened the corporate hierarchy and the delegation of authority. This has led to a crisis of authority among bureaucratic staff. As in the Mir Hashim Case, turmoil has brought about political and diplomatic crises. The issue of Algerians in Syria, one of France's means of oppression over the Ottoman Empire, is an event where the struggle for power between the Palace and the Sublime Porte, which has been going on since the Tanzimat period, is repeated.